

Možnost pronášet soudy o Máchově díle vnuká lidem sebevědomí a kdekdokdo za podobných úvah cítí na svém čele odlesk básnickovy slávy. Mácha znepokojující je mrtev a pro pozdní kritiky zbývá čest, aby ověřili jeho velikost a svůj bystrozrak. Činí to s nadšením, a tak v té bouři horlivosti je snad čtenářům Máje trochu úzko. Skoro se zdá, že by byli šťastnější, kdyby amúzičtí vyznavači Máchovi zůstali na svých starých místech a prali dnes do básníka, jako do něho prali před stoletím.

Co se od těch dob změnilo na Máji a co se změnilo na školometech, že se již neznají k svému mínění?

Záliby a dispozice vrstvy, která kdysi odmítala Máj, jsou relativně tytéž a v zásadě snad trvají. Avšak palčivě krásné básnictví Máchovo se stalo v prodlení let statkem národním. Působí na českou poezii, vsáкло se do čítanek a rozprostřelo se i v povědomí duchů, kteří nemají s uměním nic společného. Procházejíc však nejrůznějšími filtry a překonávajíc bolestnou percepci šosáků, ztratilo toto básnictví mnoho ze svých znaků. Ztratilo ostrost a povahu zápasu; bylo pacifikováno.

A tak se po století setkáváme s Máji dvěma. S Májem idylickým, který zní spanilou a již známou melodií lásky — a s Májem, který jiskří a pálí jako báseň věčného zrodu.

Oslavy, jež se tohoto roku strhly, platí zajisté Máji spanilému. Lidé počítají hvězdy jeho nebe a stromy jeho lesa, vrývají své jméno do balvanů, nad nimiž Mácha chvíličku prodlel, a snaží se, aby vynalezli pro jeho báseň nová epiteta. Máchovým čtenářům je jasno, že rozpětí Máje se rovná rozpětí života, a snad uvěří, že podobná práce má jakousi cenu; nicméně poučení o svém básníku budou hledat patrně ve statcích, které přihlížejí k básnické strategii, k principům organizačním a k tkáni, která uskutečňuje Máchův poetický prožitek. A v podobných statcích pravděpodobně opět vystoupí

Máchovo vášnivé zaujetí pro věci nové a převratná snaha tvárná, jež řečeného básníka křtí a jež propůjčuje jeho dílu krásu věčné mladosti. Tyto tendence nesměřují jen proti Máchovu okolí, ale i uvnitř básně vedou válku s reziduem obecného vkusu, na němž měl básník podíl. Ani genialita Máchova nebyla dost neprostupná, aby se ubránila prostředím a proudům, které strhovaly tehdejší společnost. Je jisto, že Máchovy básnické záměry se dokonale lišily od záměrů jeho vrstevníků, ale verše, které spisovatel na důkaz uctivosti obětuje panu Kommovi, svědčí o tom, že ani nízká poloha vlasteneckého veršování nebyla Máchovi cizí. Tato poplatnost době a básnický plán se srážejí podobny bystřině a hrázi či břehu, který poutá proud v určitý tvar. Máj byl pravděpodobně uskutečněn jako výraz napětí mezi všedními verši věnovacími a těmi místy básně, které představují samu poezii. Má tedy Máj povahu zápasu i ve vlastní své skladbě a nové tendence básnické v něm útočí na zvyklosti, kterým v jistém smyslu podléhá i básník. Tento rozdíl rovin, tento dramatický spád, tento pohyb věčně se obnovující znamená mádí a krásu, která odstrašuje šosáky opakující si proseté významy Máje.